

Sırp'ların I. Kosova Zaferi'nin 500. Yıldönümünü Kutlama Girişimleri

The Serbian Attempts to Commemorate the 500th Anniversary of the Victory of the Battle of Kosovo

*Mucize Ünlü**

Özet

I. Kosova Zaferi Osmanlıların Balkanlara kesin olarak yerleşmeleri ve bölgede etkin bir güç olmaları yolunda önemli bir adım olmuştur. Sırp'lar bu savaşta ağır bir darbe almış ve bir daha toparlanamamıştır. Sırp tarihçileri bu günü bağımsızlıklarını kaybettikleri tarih olarak yorumlarlar. Sırp'lar Kosova Savaşı'ndan sonra hem bağımsızlıklarını kaybettikleri hem de Osmanlı sultanı I. Murad'ı şehit ettikleri 15 Haziran'ı millî bir gün olarak değerlendirmişler ve her yıl anma törenleri düzenlemişlerdir. Sırbistan'ın 1878'te bağımsızlığını ilân etmesinden sonra Sırp hükümeti savaşın 500. yıldönümünü geniş çaplı kutlamalara dönüştürmek istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu girişimi iyi niyetli bulmayarak tepki göstermiştir. Osmanlı yönetiminin rahatsızlık duyması ve iç ve dış tepkiler üzerine bir hafta olarak plânlanan program yalnız 15 Haziran 1889 günü anma ve temel atma töreni olarak icra edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kosova Zafeti, millî gün, yıldönümü, anma.

Abstract

The victory of Kosovo constituted a significant step towards the Ottoman settlement in the Balkans and being an effective power in the region. The Serbs took a heavy blow in the Battle of Kosovo, which they could not recover from. Thus, Serbian historians view this event as the date of their loss of independence. Serbs evaluated June 15th as the anniversary of both the loss of their independence and the day that Sultan Murad I martyred, and organize a memorial day in this respect. Following Serbia's declaration of independence in 1878, the government wished to commemorate the 500th anniversary of this event in a larger scale, but the Ottoman state reacted to this attempt viewing it as insincere. The celebrations, that were initially scheduled to last for a week, were held for a duration of one day, 15th June 1889, as a result of the reactions shown by the Ottomans, alongside national and international pressure.

Keywords: Victory of Kosovo, national day, anniversary, celebration.

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Bölümü, munlu@omu.edu.tr.

Türklerin Balkanlarda XX. yüzyılın başına kadar sürecek olan hâkimiyeti için önemli bir adım olan I. Kosova Savaşı'nda, Osmanlılar Sırp'ların öncülük ettiği müttefik birliklere karşı büyük bir zafer kazanmıştır. I. Murad, muharebe alanında dolaşırken cesetler arasına saklanmış olan Miloş Kobiloviç tarafından hançerle yaralanmış ve bir süre sonra ölmüştür. İç organları çıkarıldıktan sonra şehit düştüğü yerde gömülmüştür. Daha sonra cesedi Bursa'ya götürülüp Çekirge'deki türbesine defnedilmiştir. Yaralandığı ve öldüğü yere Hüdavendigâr Meşhedi denilen bir türbe yapılmıştır .

Kosova'da mağlup olmalarına rağmen I. Murad'ı şehit etmeleriyle övünen Sırp'lar, bu türbenin bahçesine Miloş Kobiloviç'in anıtını dikmek için mücadele etmişler ancak bunu gerçekleştiremeyince Kosova sahrasına dikmişlerdir¹.

Kosova Zaferi Osmanlılar açısından önemlidir. Öncelikle Osmanlıların Balkanlarda o vakte kadar bu derece büyük bir müttefik orduya karşı kazandığı ilk zaferdir ve Balkanlara kesin olarak yerleşme yolunda atılmış önemli bir adımdır. Bu zaferle birlikte yerli feodal beylerin direnişi kırılmış, güneye doğru inme imkânı elde edilmiş ve Kuzey Sırbistan'daki hâkimiyetin yolu açılmıştır. Uzun vadede ise bölgenin siyasî, sosyal ve ekonomik yapısında önemli değişimlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır².

I. Kosova Savaşı, Osmanlılar kadar Sırp'lar açısından da önem arz etmektedir. I. Murad'ın şehit edildiği sırada esir edilmiş olan Sırp despotu Lazar ve oğlu, padişahın vefatı üzerine öldürülmüşlerdir³. Bu ağır darbe sonucunda Sırp'lar bir daha toparlanamamış, Lazar'ın oğlu Stefan Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir. Sırp tarihçiler I. Kosova Savaşı'nı bağımsızlıklarını kaybettikleri tarih olarak yorumlarlar. Sırp'ların son büyük direnişini temsil eden Kosova'daki mücadele bugüne kadar onlar için millî bir destan konusu olmuştur. Nitekim Sırp milliyetçiliğinin en popüler efsanesini Kosova Savaşı oluşturur. Bu savaşla ilgili olarak Sırp'lar tarafından birçok halk şarkıları⁴, ağıtlar söylenmiş ve bu felaket Sırp benliğinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Öte yandan bazı Sırp kaynakları Kosova Savaşı'nı muhtemelen Sultan I. Murad'ın öldürülmüş olmasından dolayı büyük bir Sırp zaferi olarak değerlendirmiştir⁵.

¹ Erhan Afyoncu, "Osmanlı İdaresinde Sırbistan", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, Ankara 2006, s. 352.

² Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, s. 221-222.

³ Yusuf Halaçoğlu, "Kosova Savaşı", *Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu 26 Nisan 1989*, Ankara 1992, s. 33.

⁴ Kosova Savaşı'ndan çok kısa bir süre sonra "Lazar'ın Ölümü" ve "Milos Kobilic'in Elleri Murad'ın Ölümü" adlı iki şarkı ortaya çıkmıştır. (Noel Malcolm, *Kosovo A Short History*, London 1998, s. 78.)

⁵ Feridun Emecen, "I. Kosova Savaşı'nın Balkan Tarihi Bakımından Önemi", *Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu 26 Nisan 1989*, Ankara 1992, s. 36; İnalıcık, s. 162;

Savaştan bir yıl sonra Lazar'ın cesedi Niş ile Belgrat arasındaki Ravanica'da kendi kurduğu manastırda yeniden gömülmüş, onu "şehit" ilan eden dinî nitelikli metinler kaleme alınmış ve her yıl 15 Haziran'da yapılacak anma törenine has dualar telif edilmiştir. Söz konusu dua metinlerinde Kosova Savaşı Lazar'ın kutsal bir zaferi olarak nitelendirilmiş ve törenler anma tarzından ziyade kutlama programı şeklinde düzenlenmiştir. Törenlerde Lazar'ın erdemleri ve başarıları dile getirilirken Miloş'un adına da şarkılar yazılmıştır.

Avrupa'nın birçok yerinde ulusal kimliklerin gelişmeye başladığı XIX. yüzyıla gelindiğinde Sırbistan coğrafyasında da bağımsız bir ulus devlet kurma düşüncesi oluşmuş ve hedefe ulaşma adına Türklere karşı ötekileştirme siyaseti geliştirilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır. Neticede emperyal güçlerin politikaları ve müdahaleleri sonucu Balkanlarda 1878 Berlin Antlaşması ile Romanya ve Karadağ'ın yanı sıra Sırbistan da bağımsızlığını ilân etti. Yeni Sırp idaresi sınırları içerisindeki toplumdaki Sırp ulusu oluşturabilme adına ulus devletlerin genel politikası ve anlayışı çerçevesinde Osmanlı'yı ötekileştiren, Kosova Savaşı ve Türk fethine odaklanmış bir ulusal mit oluşturmaya çalışmıştır. Bu çalışmaların temel amacı topluma Osmanlı'dan önce şanlı bir geçmişleri olduğu ve devlet kurabilecek ve yaşatabilecek özelliklere sahip olduğu imajını verebilmektir. Buradan hareketle, 1882'de Sırbistan Krallığı'nın ilan edilmesinden sonra Sırp hükümeti 1889'da savaşın 500. yıldönümünü ulusal amaç ve birliğe, Kraliyet'in kaderine dair bir anma ve kutlamaya dönüştürmek için özel çaba göstermiştir⁶.

Standard Gazetesi'nin 9 Nisan 1889 tarihli nüshasında, Sırp Başvekili Gruyiç'in Kosova Muharebesi'nin yıldönümü münasebetiyle icra edilecek özel gün ile ilgili programı içeren uzun bir raporu yayınlanmıştır. Başvekil raporunda, 15 Haziran'da Kosova Muharebesi'nin 500. yılını anma günü yapılacağını hatırlatarak bu özel millî günün Sırp'lar için önemine dikkat çekmiştir. O'na göre bu anlamlı gün Sırp milletinin eski millî hatıralarını canlı tutarak "Kosova kahramanlarının" faziletlerini meydana çıkaracaktır. Bu gün, millî hislerin birçok felakete rağmen asırlarca korunmasını sağladığı için her Sırp nazarında kıymetlidir. Sırbistan'ın istiklalini bu şekilde sağlamanın ve korumanın mümkün olduğunu ve millî fikirlerin bu şekilde zafere ulaşacağını düşünen Başvekil bu nedenle Kosova Muharebesi'nin 500. yıldönümünün her zamankinden daha parlak bir şekilde kutlanması gerektiğini ifade etmiş ve bu çerçevede bazı tekliflerde bulunmuştur. Bu teklifler şunlardır:

1) 15 Haziran günü bütün krallıkta mezhep ve vatanları uğruna harp meydanında hayatını yitiren Kral Lazar ile kahramanları anısına özel bir gün olarak tayin edilmeli ve Sırbistan'ın her tarafında mutatan şekilde icra edilmelidir.

Afyoncu, s. 353. Kosova Meydan Muharebesi hk. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Haydar, *Kosova Meydan Muharebesi*, 1328.

⁶ Malcolm, s. 77-79.

2) Bu özel günde Sırp gençlerinin Kruşevac'ta canlarını feda etmiş olan kahramanlara duydukları minnettarlığın bir nişanesi olmak üzere bir abide inşa edilmelidir. Söz konusu abidenin masraflarının bir kısmı devlet tarafından bir bölümü de yardımlarla karşılanmalıdır.

3) Devlet tarafından “*Kosova Yadigârî*” adıyla bir kitap neşredilmelidir. Bu kitap Kosova Muharebesi ile ilgili bütün millî şarkıları, tarihî olayları ve kahramanları tasvir eden resimleri içermelidir.

4) Prens Lazar adına ve yalnız Sırp hükümdarlarıyla haleflerine verilmek üzere bir Aziz Knez Lazar nişanı (Orden svetog kneza Lazara) ihdas edilmelidir.

5) Yapılan kutlamalara kapanış olmak üzere Kral Aleksandar için Ujice (Uzice) Manastırı'nda kudâs⁷ okunmalıdır.

Başvekil'in bu teklifleri kabul edilmiş ve hayata geçirmek için gerekli çalışmaları yapmak üzere özel bir komisyon oluşturulmuştur⁸.

Sırbistan cephesinde bunlar olurken Osmanlı hükümeti, Kosova Muharebesi'nin yıldönümüne denk gelen ve Sırp tarafında özel bir gün olarak değerlendirilen 15 Haziran ile ilgili olarak bazı istihbarî bilgiler elde etmiştir. Buna göre, bir kısım Sırp “serserileri” söz konusu günde yapılacak şenliklerden yararlanarak “Küçük Sırbistan” olarak anılan arazide bir gösteri yapmaya hazırlanmaktadır. Komşu ülkelerden Bulgaristan, yapılacak şenliklere kayıtsız kalıp tedbirli hareket ediyor görünürken Karadağ Prensi ile Hırvatistan'daki İhtilal Fırkası reislerinden bazıları Sırbistan'da genel tevccüh kazanmak için büyük bir Panslavist gösteri yapmaya hazırlanmaktadır. Bu ihtimaller değerlendirildiğinde Kosova vilayetince bazı askerî tedbirler alınması gerekebileceği hususu gündeme gelmiştir⁹. Nitekim Taşlıca Mutasarrıflığı'ndan gönderilen şifre telgrafta da 15 Haziran'da Sırbistan'da büyük gösteriler yapılacağı, Avusturya'da bulunan Slavlar tarafından bu tarihte Sırbistan'a mebuslar gönderileceği hatta Bosna-Hersek Hıristiyanlarının da mebus göndermelerine Avusturya'nın izin vereceği bilgisi verilmiştir. Aynı telgrafta Yeni Pazar ve Kosova taraflarından Sırbistan'a kaçan bazı Hıristiyanların Sırp eşkiyasıyla birleşerek saldırıda bulunabileceği ihtimaline de dikkat çekilmiştir¹⁰.

⁷ Kudâs: Hz. İsa'nın havarileriyle beraber yediği son yemeği anmak üzere Hıristiyanların kilisede bir kap içinde ekmek ve şarabı takdis ederek yaptıkları tören. (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1988, s. 627)

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Tabirât-ı Ecnebiye ve Mabeyn (Y.PRK.TKM.)*, Nr. 14/62, 18/20 Nisan 1889; *Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (YA-HUS.)*, Nr. 226/29, 23 Nisan 1889.

⁹ BOA, *Hariciye Tercüme Odası (HR.TO.)*, Nr. 42/26, 29 Mayıs 1889.

¹⁰ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.)*, Nr. 8/53, 6 Haziran 1305/ 18 Haziran 1889.

Osmanlı yönetimi bu bilgileri değerlendirdiği sırada Kosova Muharebesi'nin 500. yıldönümü münasebetiyle yapılacak şenliğin programı “*Srbske Novine*” adlı resmî gazetede yayınlanmıştır. Sırbistan hükümeti bu kutlamaların komşu devletlerde nasıl bir etki yaratacağını pek dikkate almamış görünürken bir yenilgiyi anmak için yapılan bu hazırlıklar Viyana’da büyük heyecan yaratmıştır. Avusturya gibi konuyla yakından ilgili olan Osmanlı Devleti’nde de hükümet 15 Haziran’dan itibaren yapılacak olan şenliklerle ilgili olarak sınır üzerindeki vilayetlerde ihtiyat tedbirleri alma gereği duymuştur¹¹.

Kosova Muharebesi'nin 500. yıldönümü münasebetiyle yapılacak şenliklere dair hazırlanan ve “*Kosova Hatıraları*” ismiyle yayınlanan program 14, 15, 19 ve 20 Haziran tarihlerini kapsamaktadır. Zikredilen programda dört gün boyunca yapılacak etkinlikler 24 madde halinde ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Programın akışı şu şekildedir:

14 Haziran: Şenlikler bu tarihte Kruşevac’ta başlatılacaktır. Şenliklere kral, heyet-i niyabet, heyet-i vükela, piskoposlar, yargı görevlileri, hayır kurumlarının müdürleri, askerî sınıfların temsilcileri, mülki görevliler, musiki cemiyetleri heyeti ve şenlikleri düzenleyen komite azası katılacaklar ve öğle vakti hazır bulunacaklardır. Aynı kişiler akşam saat yedi buçukta Kruşevac’taki Lazar kilisesine gelecekler ve burada toplu olarak dua edilecektir. Eş zamanlı olarak Sırbistan’daki diğer bütün kilise ve manastırlarda da dualar edilecektir. Törenlerde hazır bulunması gerekenler tüm etkinliklerde siyah elbise giymiş ve matem havasında olacaklardır. 14 Haziran akşamından 15 Haziran günü gece yarısına kadar Sırbistan’da mızıklar terennüm etmeyecek, sevinç gösterisinde bulunulmayacaktır.

15 Haziran: Programın ikinci günü olan 15 Haziran’da top bulunan yerlerde 21 pare top atılarak şenlik ilan edilecektir. Sabah saat dokuzda Sırbistan’daki bütün kilise ve manastırlarda mutantan şekilde dualar okunacaktır. Kruşevac’ta okunacak dualar sırasında şenliğe katılması gereken kişiler hazır bulunacak, asker saflar halinde selam duracak ve Kosova meydanında hayatlarını yitirenlerin ruhları için dua edilecektir. Bütün kilise ve manastırlarda dua esnasında günün anlamına uygun konuşmalar yapılacaktır. Dua ve nutuklardan sonra Kosova’da hayatlarını kaybedenlerin ruhları için bir kez daha dua okunacaktır. Kruşevac’ta ve mümkün olan diğer yerlerde bu dualar sırasında tören kıtalarınca top ve tüfeklerle saygı atışı yapılacaktır. Zikredilen törenlerin hazırlıkları Kruşevac’ta belediye memurları, diğer yerlerde kilise ve manastırlar tarafından yapılacaktır. 15 Haziran akşamı Kosova kahramanlarının adlarını ebedileştirmek için inşa edilecek anıtın temeli atılacaktır. Temel taşı, törene katılması gerekli kişilerin huzurunda kral tarafından koyulacak ve bu sırada askerler saflar halinde selam duracaklardır. Temel taşı koyulmadan önce reis-i vükela kısa bir konuşma yapacak ve taş üzerine yazılı varaka okunacaktır.

¹¹ BOA, *YA-HUS*, Nr. 226/59, 31 Mayıs 1889.

Bu varaka kral, heyet-i niyabet, heyet-i vükela, piskoposlar ve Kruşevac belediye başkanı tarafından imzalandıktan sonra temel taşının altına konulacaktır. Kosova ile ilgili millî nağmeleri içeren bir risale ile çeşitli Sırp paralarından birer sikke de aynı şekilde temel taşının altına konacaktır. Kral temel taşıyı koyarken yirmi bir pare top atılacaktır. Son olarak şenlikleri tertip eden merkez komitesi azalarından biri bir konuşma yapacaktır. Kral Kruşevac'tan Ujice'ye giderken Lubistina (Ljubistina)'dan geçecek ve orada İmparatoriçe Milica'nın mezarına uğranarak dua edilecektir.

19 Haziran: Bu ve sonraki gün Sırp kralı I. Aleksandar'ın takdis töreni için ayrılmıştır. Önceki kutlamalara katılan kişiler bu iki günde yapılacak törenlerde de hazır bulunacaklardır. İlk gün öğleden önce kral Kragujevo (Kragujevac)'da bir heyet-i mebuseyi kabul edecektir. Akşam Ujice manastırında dualar okunacaktır. Bütün şehir ve çevresi kandillerle aydınlatılacaktır.

20 Haziran: Programın bu son gününde Ujice manastırı piskoposları tarafından Kral Aleksandar'ın takdis töreni duası okunacaktır. Törene katılanlar resmî elbiselerini giyecekler, askerler manastır önünde saflar halinde selam duracaklardır. Öğle vaktinde yapılacak törende Ujice manastırı önünde yüz pare top atılacaktır. Aynı anda bütün Sırbistan'da çanlar çalacak ve top bulunan yerlerde yirmi pare top atılacaktır. Öğleden sonra Kragujevo'da umumî şenlik yapılacaktır. Akşamleyin kralın şerefine fener alayı tertip edilecek, musiki cemiyetleri millî nağmeleri çalacak, bütün Sırbistan kandillerle aydınlatılacaktır¹².

Belgrad'daki Osmanlı Sefareti bu program daha yayınlanmadan önce programdan haberdar olmuş ve 14 Haziran'dan itibaren Sırbistan'ın her tarafında dört gün sürecek kutlamalar yapılacağını, kutlamalarda Kral Aleksandar ile vekiller ve naibler heyeti ve askerî erkânın tamamının hazır bulunarak Kruşevac şehrine gideceklerini Osmanlı hükümetine bildirmiştir. Belgrad sefirine göre I. Kosova Muharebesi'nde Sırlar kesin bir hezimete uğramış olmalarına rağmen böyle bir program düzenlemelerindeki siyasî maksat Sırp milleti arasında öç alma fikri uyandırmak ve özellikle Sultan I. Murad'ı şehit etme başarılarını sevinç gösterileriyle ilan etmektir¹³. Sefir sonraki yazılarında kaygılarını daha da detaylandırmıştır. Bahsedilen programın sadece bir şenlikten ibaret olmadığını, hükümet ve millet tarafından tantanalı bir şekilde ve resmi olarak kutlanacağını, bu ortamda Sırların Osmanlı hududunu geçerek bir fenalık yapmaya cüret etme ihtimalinin uzak olmadığını vurgulamıştır. Ona göre, Sırların Kosova Muharebesi ile ilgili olarak şimdiye kadar bir nümayiş yapmayıp da şimdi bu şekilde kutlamaya kalkışmaları, 500 yıl önceki husumeti hatırlatarak Slavları Osmanlı Devleti aleyhine galeyana getirmek anlamına gelmektedir. Burada iyi niyet aramak mümkün değildir. İyi ilişkiler içinde olan

¹² BOA, *YA-HUS.*, Nr. 226/59.

¹³ BOA, *Yıldız Perakende Haricije (Y.PRK. HR)*, Nr. 12/25, 11 Şevval 1306/12 Nisan 1889.

bu iki devlet arasında şimdiye kadar bu şekilde husumet belirtileri görülmemiştir¹⁴.

Bu bilgiler üzerine Osmanlı yönetimi Sırbistan'daki gelişmelerle ilgili olarak Sırp hükümetinden açıklama istemiştir. Sırp Hariciye Nazırı yapılacak şenliklerin kesinlikle Osmanlı hükümetine karşı düşmanca bir mahiyet taşımadığını belirterek her ülkede tarihî bir olayı hatırlatan özel gün münasebetiyle şenlikler yapıldığını ve kimsenin buna itiraz etmediğini bildirmiştir¹⁵. Sırbistan'dan gelen bu açıklamaya rağmen Osmanlı hükümeti yine de Balkan devletleri ve bazı büyük devletler ile temasa geçmiştir. Bir yandan çeşitli ülkelerdeki Osmanlı sefirleri konu ile ilgili görüşmeler yaparken diğer yandan bu ülkelerin İstanbul'daki temsilcilerinden bilgi alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Karadağ Prensi ile yapılan görüşmede Kosova Muharebesi'nin 500. yıldönümünde Sırbistan'da törenler yapılacağı, bir kısım Sırp "serserilerinin" bu ortamdan istifade etmeye çalışacağı belirtilmiş ve o bölgede çok sayıda Karadağ tebaası bulunduğundan her ne kadar umulmuyorsa da teşvik edilerek onların da Sırp serserilerine katılabileceği ihtimaline dikkat çekilmiştir. Karadağ prensi Kosova Muharebesi'ni Sırlar kaybettiği için böyle bir şenlik düzenlemeye kalkışmalarının anlamsız olacağını ifade etmiş ve kendi rızası olmadan Karadağ tebaasının bu gibi hallerden uzak duracağını fakat yine de gerekli tedbirlerin hemen alınacağını belirtmiştir. Ayrıca Karadağ'da bu özel günün kutlanmayacağını, Karadağ dışındaki tebaasından bu kutlamalara katılanların olması halinde bir daha ülkelere dönmelerine izin verilmeyeceği ihtarında bulunulacağını vurgulamıştır. Karadağ prensi padişahın teveccühünü kazanmaktan iftihar duyduklarını, dolayısıyla onun arzusu hilafına bir hareketin ortaya çıkmasına izin verilmeyeceğini de belirterek kararlı bir tavır sergilemiştir¹⁶. Buna rağmen Çetine'deki Osmanlı sefiri Karadağ hükümeti ile Sırbistan yönetimi arasında bir anlaşma olmadığını ancak Sırbistan'da Karadağ lehine bir fikir değişikliği olması halinde prens Nikola'nın gafletle bir harekete kalkışmasının muhtemel olduğu düşüncesini Osmanlı yöneticilerine iletmıştır¹⁷.

Konuya Karadağ'dan daha farklı bir cepheden bakan İngiliz temsilci Salisbury ise Sırbistan'daki durumun ciddi bir mahiyet taşıdığına inanmaktadır. Özellikle bütün nüfuzunu Panslavizm lehine kullanabilecek koyu bir Panslavist olan metropolit Mişel'in Sırbistan'a dönüşünü endişe uyandıracak bir gelişme olarak görmektedir. Bulgaristan prensine muhalif fırkaya mensup olup bazıları Bulgaristan'dan ve bazıları da Romanya'dan gelmiş olan birçok Bulgar milliyetçisinin Belgrad'da bulunmalarını ise daha büyük bir tehlike olarak değerlendirmektedir. Salisbury'e göre Osmanlı hükümeti gelişmeleri dikkatle

¹⁴ BOA, *İrade- Dabilîye (İ.DH.)*, Nr. 1142/89072, 20 Şevval 1306/21 Nisan 1889.

¹⁵ BOA, *Y.PRK.HR.*, Nr. 12/25, 24 Şevval 1306/25 Nisan 1889.

¹⁶ BOA, *Y.PRK.HR.*, Nr. 12/25, 5 Haziran 1889.

¹⁷ BOA, *YA-HUS.*, Nr. 226/59, 19 Haziran 1889.

takep etmeli, her hangi bir karışıklık çıkması halinde bunu şiddetle bastırmalıdır. İngiliz temsilci Sırp'ların belki Rusya yönetimi tarafından değil fakat Panslavizm yanlısı Ruslar ile Moskova komitelerinin teşvik ve telkinleri üzerine harekete geçtiğinden emin gözükmemektedir ki Belgrad sefiri de aynı fikirdedir. Vaziyet şu hali ile büyük bir telaşı gerektirmese de ciddi görünmektedir. Gelişmeler dikkatle izlenmeli ve olacıklara hazırlıklı bulunulmalıdır¹⁸.

İngiliz temsilci gibi Bükreş sefiri de durumu ciddi görmektedir. Kendisi Sırbistan'da büyük bir millî hareket için hazırlık yapıldığını, bu hareket basit bir gösteriden ibaret görünse de fesat erbabı birkaç bin kişinin bu vesile ile Sırbistan'da ve belki sınır dışında bir eyleme kalkışmalarının büyük bir ihtimal olduğunu belirtmiştir. Sefir ayrıca birçok Sırp ve Bulgar muhacirin 14 Haziran günü orada hazır bulunmak için Sırbistan'a geldiklerini ve bu faaliyetlerin Panslavist Büyük Merkez Komitesi tarafından telkin ve belki de teşvik edildiğini ifade etmiştir.

Fransa, Almanya, İtalya, Rusya gibi devletlerin temsilcileriyle yapılan görüşmeler sonunda onların Sırbistan'daki hazırlıkları daha az önemsedikleri anlaşılmıştır. Paris sefreti Sırbistan'daki mevcut durumun Kral Milan'ın (1868-1878) başa gelişinden itibaren politikada gerçekleşen değişikliğin bir neticesi olduğunu belirtmiş ve gazete haberlerinden yola çıkarak endişelenecek bir durum olmadığı düşüncesini bildirmiştir. Almanya temsilcisi de Sırbistan'daki gelişmelerin bir iç mesele olup haricî politikayla ilgisi olmayacağını, dolayısıyla Sırbistan'ın durumunun endişe yaratmadığını vurgulanmıştır. Sırbistan'ın durumunun bir süreden beri Avrupa kabinelerinin dikkatini çektiğini ve özellikle eski Büyük Sırbistan'ın tekrar kurulması maddesini Serbesti Fırkası'nın programına almasının manidar olduğunu ifade eden Roma sefiri ise daha fazla dikkate alınması gereken hususun Avusturya ve Rusya arasındaki rekabetin artması halinde büyük olayların çıkması ihtimali olduğunu belirtmiştir. Yapılacak gösterilerin ise dahilî olup şimdilik haricî açıdan bir önem arz etmediğini, üstelik müttefik devletlerin Balkan yarımadasında statükoyu muhafazaya çalışacağını ve bu sebeple asayişin bozulmayacağı inancını dile getirmiştir. Sırbistan'daki gelişmelerle bağlantısı ima edilen Petersburg sefiri ise Sırbistan'ın durumuna Rusya'da fazla önem verilmediğini, Sırp yönetiminin devletlerarası bir mesele yaratmamaya çalışacağına dair Rusya yönetimine teminat verdiğini belirterek, ülkenin istiklâline zarar verecek bir hadiseyi önlemenin Sırp hükümetinin menfaati gereği olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca Sırp'ları gocundurmamak için hudut üzerine asker gönderilmemesinin uygun olacağı yönünde kanaat bildirmiştir.

Yunanistan, diğer devletlerden farklı olarak Sırbistan'daki gelişmelerden ziyade orada bir kargaşa çıkması halinde bundan nasıl istifade edebileceği konusuyla ilgilidir. Nitekim Atina sefreti, Balkanlarda Osmanlı hükümetine karşı düşmanca bir hareket hissedilmesi halinde Yunan hükümetinin Yanya

¹⁸ BOA, YA-HUS., Nr. 226/59, 19 Haziran 1889.

vilayetini işgal etme kararlılığında olduğunu bildirmiştir. Yönetimin resmî söylemi doğal olarak bu niyeti açıkça ortaya koymasa da halk arasında hoşnutsuzluk yaratmak için hududun ön tarafına casuslar gönderildiği, kara ve deniz kuvvetlerinin harbe hazırlanma gayretinde olduğu tespit edilmiştir¹⁹.

Büyük devletler ve Balkan ülkelerinin temsilcilerinden sonra İstanbul'daki Sırp temsilcisine vaziyet sorulduğunda kendisi söz konusu gösterilerin yapılması hususunun bir yıldır Sırp hükümetince müzakere edildiğini, bu konuda Sırbistan'da gazetelerin ve kamuoyunun ikiye ayrıldığını ve sonunda gösterilerin yapılmasına karar verildiğini belirtmiştir. Bu kararın politik değil tarihî bir maksat taşıdığını ifade eden temsilciye göre amaç Sırlara atalarının o zamanki şartların gerektirdiği derecede dirayet ve şecaat gösterememeleri sebebiyle büyük bir hezimete uğradıklarını hatırlatarak ihtarda bulunmaktır. Daha eski tarihe ilişkin bazı bilgiler de veren Sırp elçisi hükümetinin Osmanlı Devleti ile ilgili olumlu düşüncelerini dile getirerek Osmanlı yöneticilerini ikna etmeye çalışmıştır. Elçiye göre, Sırlar Kosova Muharebesi'nden önce Osmanlı Devleti'ne karşı ihtilâl arayışı içinde olmuşlar ve bazı vilayetleri Sırbistan'a ilhak etmek gibi bir takım emelleri gerçekleştirmek için gayret sarf etmişlerdir. Ancak başarılı olamayınca hatalarını anlamışlardır. Artık Sırbistan'da devlet ricali, aydınlar ve halk Osmanlı Devleti ve milleti ile iyi ilişkiler kurmak gereğinin kesinlikle farkındadırlar. Sırp yönetimi Avusturya'dan ziyade Osmanlı Devleti ile iyi geçinmek emelindedir. Elçinin verdiği bilgileri dikkate alan Osmanlı yöneticileri kutlamaların hudut üzerinde yapılmasının civar bölgeler halkı üzerinde olumsuz etki yaratabileceğini ve bunun tasvip edilemeyecek sonuçlar doğurabileceğini belirterek sükûn içinde ve hududa uzak yerlerde yapılmasını hükümetine bildirmesini istemiştir. Kendisinin söz konusu gösterilerin yapılmasını tasvip etmediğini ve bu hususta daha önce hükümetine ihtarda bulunduğunu belirten elçi Osmanlı yönetiminin uyarılarını hemen Belgrad'a bildirmeyi taahhüt etmiştir²⁰.

Osmanlı hükümeti sefirleri ve İstanbul'da bulunan yabancı devletler temsilcilerinden alınan bilgi ve görüşler neticesinde şu sonuçlara varmıştır:

-Sırbistan'da hükümet tarafından bir saldırı yapılacağına dair düşünce ve hazırlık yoktur. Ancak ülkede bulunan bir takım kişiler dış tahrik ve teşviklere kapılarak ülke sınırlarını genişletmek maksadıyla bir karışıklık çıkarmaya kalkışabilirler. Bu durumda Karadağ Prensi durumdan yararlanmak için harekete geçebilir. Sırbistan ve Karadağ hükümetlerinin birleşmesi halinde bu birliğe Bosna-Hersek Slavlarıyla Osmanlı ülkesindeki Slavlar katılmaya kalkışabilir. Bu durum bizden çok Avusturya'yı endişelendirir ve harekete geçirebilir.

-Bu mesele diplomasi yoluyla halledilemeyip hasmane bir harekete dönüşürse Yunanistan'ın bu durumdan istifade etmek isteyeceği açıktır. Bu

¹⁹ BOA, YA-HUS., Nr. 226/59, 19 Haziran 1889.

²⁰ BOA, YA-HUS., Nr. 226/59.

durumda Kosova ve Yenipazar taraflarında gerekli askeri tedbirlerin alınarak hudutların korunmasına itina gösterilmesi gereklidir.

-Avrupa asayışı ile ilgili olan böyle bir durumun ortaya çıkmasına umumî barışın korunması endişesinde olan büyük devletlerin kayıtsız kalmayarak Balkanlarda statükonun korunmasına gayret edeceği düşünülmektedir²¹.

Sırpların Kosova Savaşı'nın 500. yılı münasebetiyle tertipledikleri, dört gün sürecek kutlama olarak planladıkları ve programını günler öncesinden yayınladıkları etkinlikler yalnız 15 Haziran günü anma töreni şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu program değişikliğinde muhtemelen Osmanlı hükümetinin kaygılı yaklaşımı ile içerden ve dışardan gelen tepkiler etkili olmuştur. Söz konusu günde Kral Aleksandar, hükümet reisi ve azaları, ruhban sınıfı, askerler ve halkın hazır bulunduğu törende vatan ve hürriyetlerini müdafaa yolunda Kosova'da hayatlarını kaybeden İmparator Lazar ile cengâverlerini hatırlatacak olan abidenin temel taşını koymuşlardır. Dünyada insanlar ve Kosova baki oldukça bu yadigarın ayakta kalması için dua etmişlerdir. 27 Haziran'da Lazar'ın payitahtı olan Kruşevac'ta Kosova Muharebesi'nin 500. yılı anısına temeli atılan anıta koyulan varaka resmî gazetede neşredilmiştir. "Ekanîm-i Selâse²² Namına" diye başlayan varakada 15 Haziran tarihinin Sırplar için ne anlam ifade ettiği belirtilmiştir²³.

Kosova'da yapılacak etkinlikleri tertip için görevlendirilen komitenin üyelerinden olup daha önce Hariciye Nazırlığı yapmış olan Mayatoviç Belgrad'daki Osmanlı Sefaretî'ne Kruşevac'tan 15 Haziran 1889 tarihinde yani törenin yapıldığı gün bir telgraf göndermiştir. Telgrafında, atalarına karşı Kosova'da zafer kazanmış olan Osmanlıların torunlarının bu özel günde Sırpların ve müstakil Sırbistan'ın samimi dostu olduğunu görmekten mutluluk duyduğunu belirtmiştir. Mayatoviç'e yazılan cevapta ise Sırplar için özel ve anlamlı olan bu günde Osmanlılar hakkında iyi hislerin yer aldığı bir telgraf göndermesinden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ayrıca bu olumlu düşüncelerin kendisi gibi Sırbistan'ın önde gelen ricalinden olup iki komşu millet arasındaki dostluğu takdire muktedir biri tarafından dile getirilmesinin daha anlamlı bulunduğu ifade edilmiştir²⁴.

I. Kosova Muharebesi'nde ölen Sırp askerlerinin anısına dikilen abidenin açılışı muharebenin 515. yıldönümüne denk gelen 15 Haziran 1904 günü Sırp kralı ile vükelasının da hazır olduğu bir törenle yapılmıştır. Törende birçok kişi tarafından günün anlam ve önemine dair nutuklar irad edilmiş ve bunlardan kralın nutku önemli bulunmuştur. Abidenin tarihini beyan ederek nutkuna başlayan kral Sırp yiğitlerinin cesaretlerini takdirle andıktan sonra Sırp halkına

²¹ BOA, YA-HUS., Nr. 226/59, 22 Şevval 1306/ 23 Nisan 1889.

²² Ekanîm-i Selâse: Hıristiyanlığın baba, oğul ve rûh-ül-Kudüs'ten ibaret teslis inancı. (Devellioglu, s. 251).

²³ BOA, YA-HUS., Nr. 227/20, 28 Haziran 1889.

²⁴ BOA, YA-HUS., Nr. 227/20, 28 Haziran 1889.

Sırbistan'ın ve Sırp kavminin bekasını temin edecek istiklâl ve dinî duyguları daima kendilerine rehber edinmelerini tavsiye etmiştir. Sırp kavminin küçük bir kavim olup hiçbir zaman memleketler zapt etme emeline düşmediğini ancak tarihte gerçekleştirdiği ve Avrupa'nın bu bölgesinde gerçekleştirmekle mükellef olduğu vazifeyi iyi bildiğini kaydetmiştir. Krala göre Sırlar, çevrelerinde gelişen olayları dikkatle takip etmeli ve tarihin kendilerine tevdi ettiği vazifeyi her zaman yerine getirmeye hazır bulunmalıdır. Sırp Kralı, Sırbistan'ın millî varlığını muhafaza vazifesini hiçbir zaman göz ardı etmemelerini halka tavsiye ederek nutkunu tamamlamıştır. Vükela reisi ise kısa nutkunda din, mezhep, istiklâl ve hürriyetlerinin muhafazası için hayatlarını kaybeden Sırp yiğitlerinin kahramanlıklarını hatırlattıktan sonra onların anısına dikilen bu abidenin açılış töreninin Kara Yorgi'nin torunlarına nasip olmasından dolayı şükran duygularını ifade etmiştir²⁵.

Kruşevac'da inşa edilen abidenin açılış töreni münasebeti ile Karadağ prensi Sırp kralına bir telgraf çekmiştir. Prens telgrafında, Kosova kahramanlarını anmak için yapılan abidenin açılış töreninde kalbinin onlarla olduğunu ve kral ve umum Sırp kavminin duygularını paylaştığını belirtmiştir. Mesafâ onları ayrı düşürüyor olsa da her konuda fikir ve emellerinin ortak olduğunu vurgulayan prens telgrafını “*yaşa biraderim ve damadım, yaşasın Sırp halkı*” sözleriyle tamamlamıştır. Sırp kralı ise prene yazdığı cevabî telgrafta, Lazar'ın eski hükümet merkezinde ve binlerce Sırp halkı arasında yaptıkları açılış töreninde kendisi ve Sırp halkı tarafından memnuniyetle karşılanan kardeşçe hislerinden dolayı şükran duygularını ifade etmiştir. Kral da telgrafını “*yaşasın kayınpederim, yaşasın kabraman Karadağ ve Sırp kavmi*” sözleriyle tamamlamıştır²⁶. Karadağ prensi ile Sırp kralının birbirlerine gönderdikleri telgrafların içeriği daha on beş yıl önce Çetine'deki Osmanlı sefirinin Karadağ'ın Osmanlılara karşı siyasetinin Sırbistan ile olan ilişkilerinin seyrine bağlı olduğu yönündeki uyarılarının isabetli olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nde ise Sultan Reşad'ın Rumeli seyahatinden sonra Sultan Murad'ın şehit olduğu tarihin “millî gün” ilan edilmesi konusu gündeme getirilmiştir. Kosova ileri gelenleri tarafından gündeme taşınan bu düşüncenin amacı Osmanlıların her yıl Meşhed'de buluşmalarını ve millî duyguların canlı tutulmasını sağlamaktır²⁷. Nihayetinde Kosova Zaferi'nin gerçekleştiği 15 Şaban 791 Salı gününe denk gelen 16 Haziran'da her yıl Meşhed'de toplanılmasına dair irade çıkmıştır. Toplanış amacı harpte şehit olan I. Murad'ın ebediyete intikalini anmaktır. Kararın vilayet gazetesiyile ilânı kararlaştırılmıştır²⁸.

²⁵ BOA, YA-HUS., Nr. 476/4, 31 Haziran 1904.

²⁶ BOA, YA-HUS., Nr. 475/73, 2 Temmuz 1904.

²⁷ Eren, s. 74.

²⁸ BOA, Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)., Nr. 227/124. Bu belgede 15 Şaban 791 Salı tarihi 16 Haziran'a karşılık gösterilmişse de belirtilen tarih 9 Ağustos 1389 Pazartesi gününe denk gelmektedir. (Yücel Dağlı-Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, C. III, Ankara 1997, s. 403.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

- Hariciye Tercüme Odası (HR.TO.)*, Nr. 42/26.
- İrade Dâbiliye (İ.DH.)*, Nr. 1142/89072.
- Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)*, Nr. 227/124.
- Yıldız Perakende Hariciye (Y.PRK. HR.)*, Nr. 12/25.
- Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (YA-HUS.)*, Nr. 226/29, 226/59, 227/20, 475/73, 476/4.
- Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye (Y.PRK.MYD.)*, Nr. 8/53.
- Yıldız Perakende Tabirirât-ı Ecnebiye ve Mabeyn (Y.PRK.TKM.)*, Nr. 14/62.

Matbu Eserler-Yayınlanmış Vesikalar:

- ALİ HAYDAR, *Kosova Meydan Mubarebesi*, 1328.
- Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti*, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2007.

Tetkik Eserler ve Makaleler:

- AFYONCU, Erhan, “Osmanlı İdaresinde Sırbistan”, *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Ankara 2006, s. 350-360.
- DAĞLI, Yücel-Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, C. III, Ankara 1997.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1988.
- EMECEN, Feridun, “Kosova Savaşları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, s. 221-224.
- EMECEN, M. Feridun, “I. Kosova Savaşı'nın Balkan Tarihi Bakımından Önemi”, *Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu 26 Nisan 1989*, Ankara 1992, s. 35-44.
- EREN, İsmail, “Kosova'da I. Murad Hüdavendigâr Türbesine Ait Tarihi Bir Belge”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, İstanbul 1976, s. 67-80.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Kosova Savaşı”, *Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu 26 Nisan 1989*, Ankara 1992, s. 29-33.
- İNALCIK, Halil, “Murad I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul 2006, s. 156-164.
- MALCOLM, Noel, *Kosovo A Short History*, London 1998.
- VIRMIÇA, Raif, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri I*, Ankara 1999.
- YÜKSEL, İ. Aydın, “Kosova'da Türk Eserleri”, *Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu 26 Nisan 1989*, Ankara 1992, s. 45-50.